

# ATLAS HISTORYCZNY MIAST POLSKICH

Redakcja naukowa  
ROMAN CZAJA

## TOM IV ŚLĄSK

Redakcja naukowa  
MARTA MŁYNARSKA-KALETYNOWA

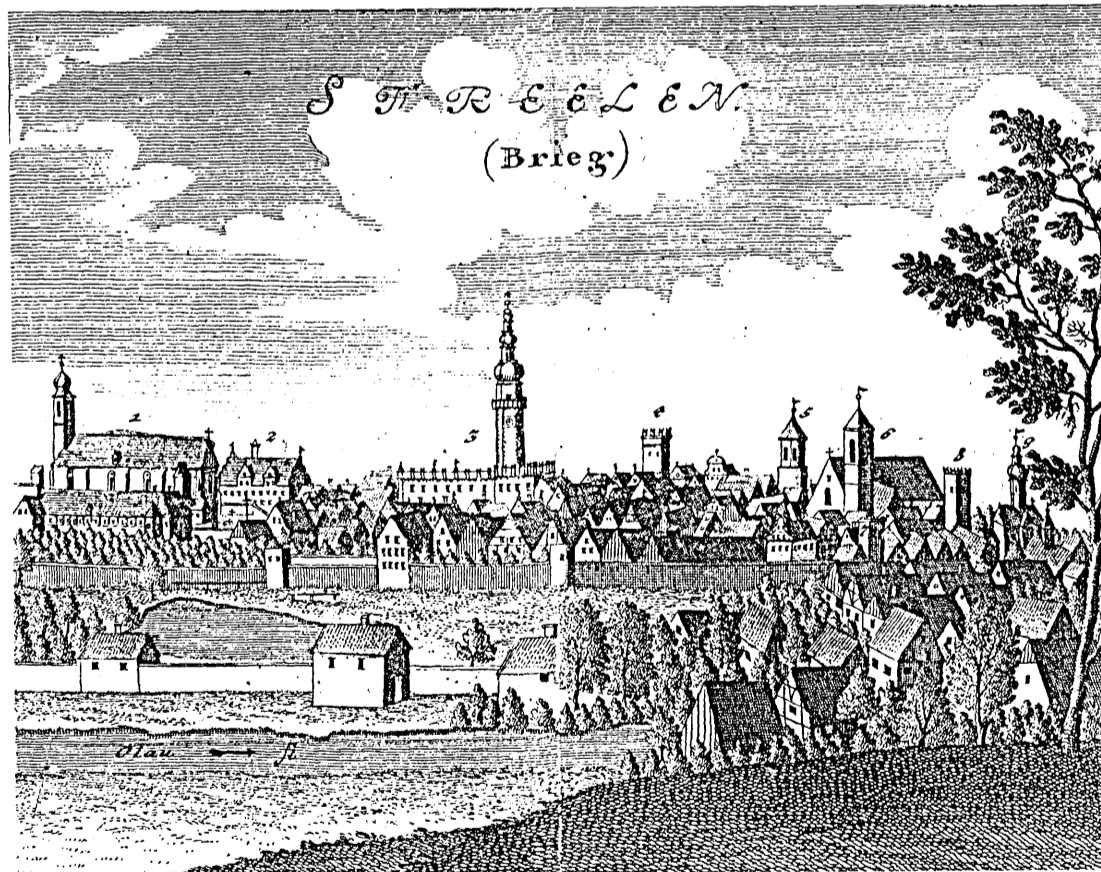
ZESZYT 10

# STRZELIN

Redakcja naukowa  
DAGMARA ADAMSKA

Opracowali

DAGMARA ADAMSKA, ZOFIA BANDURSKA, MAŁGORZATA CHOROWSKA,  
KRZYSZTOF DEMIDZIUK, RAFAŁ EYSYMONTT, EWA LISOWSKA,  
MACIEJ MAŁACHOWICZ, JERZY ROZPĘDOWSKI, EWA RÓŻYCKA-ROZPĘDOWSKA,  
MARCIN SIEHANKIEWICZ, DARIUSZ WĘDZINA



Wybór i opracowanie kartografii historycznej: Rafał Eysymontt  
Recenzenci: Bogusław Krasnowolski, Zdzisław Noga  
Tłumaczenie na język angielski: Jacek Słupski  
Opracowanie typograficzne: Marcin Siehankiewicz  
Prace kartograficzne: Marcin Siehankiewicz  
Opracowanie redakcyjne: Krzysztof Uściński  
Koordynator projektu i prac wydawniczych: Jadwiga Dunaj  
Prace techniczne: Lidia Nowacka

Praca naukowa finansowana w ramach programu  
Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego pod nazwą  
„Narodowy Program Rozwoju Humanistyki” w latach 2014-2017  
Projekt nr 11H 13 0215 82



NARODOWY PROGRAM  
ROZWOJU HUMANISTYKI

Publikacja przygotowana we współpracy z Archiwum Państwowym we Wrocławiu

Wydawca: Instytut Archeologii i Etnologii PAN  
Ośrodek Badań nad Kulturą Późnego Antyku i Wczesnego Średniowiecza  
50-118 Wrocław, ul. Węzienna 6

ISBN 978-83-63760-81-6  
© Autorzy, Redaktorzy i Wydawca 2016  
Wydrukowano w Drukarni Księży Werbistów,  
ul. Klasztorna 4, Górna Grupa, PL 86-134 Dragacz



WROCLAW 2017

# THE HISTORICAL ATLAS OF POLISH TOWNS

Academic editing  
ROMAN CZAJA

## VOLUME IV SILESIA

Academic editing  
MARTA MŁYNARSKA-KALETYNOWA

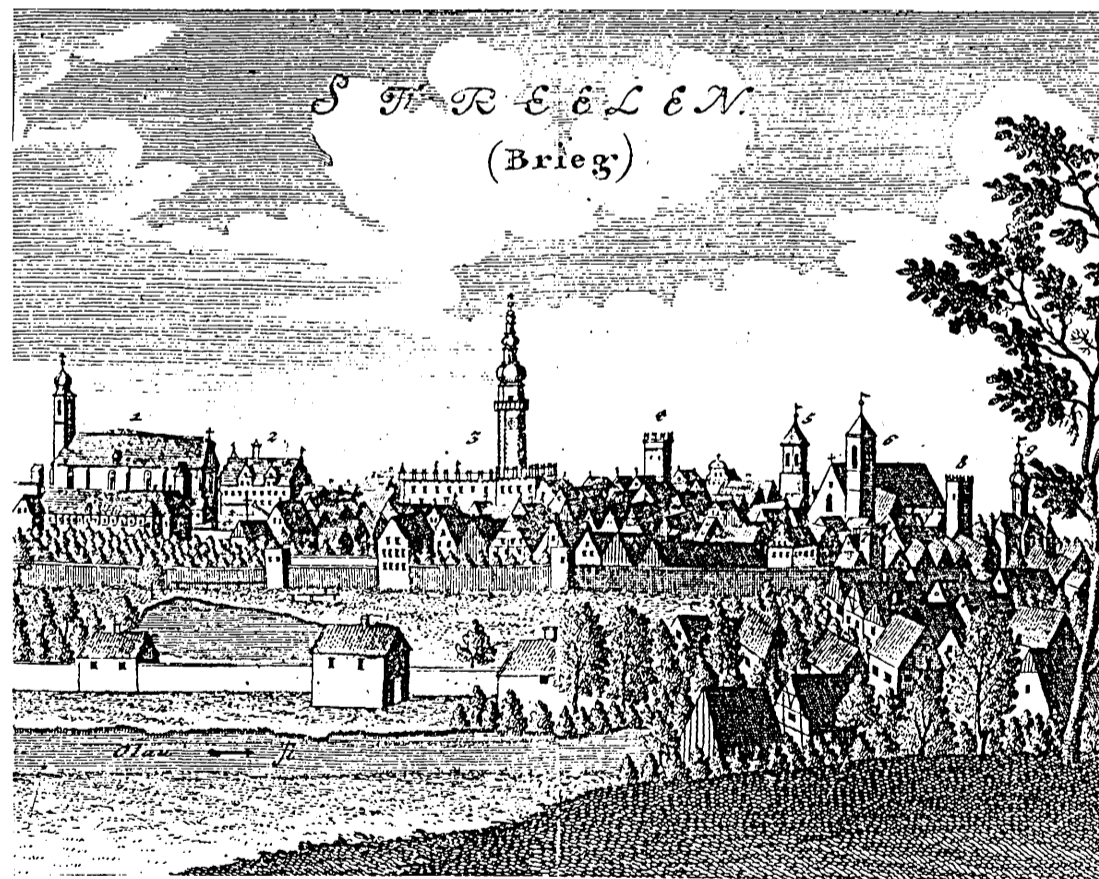
### BOOK 10

# STRZELIN

Academic editing  
DAGMARA ADAMSKA

Prepared by

DAGMARA ADAMSKA, ZOFIA BANDURSKA, MAŁGORZATA CHOROWSKA,  
KRZYSZTOF DEMIDZIUK, RAFAŁ EYSYMONTT, EWA LISOWSKA,  
MACIEJ MAŁACHOWICZ, JERZY ROZPĘDOWSKI, EWA RÓŻYCKA-ROZPĘDOWSKA,  
MARCIN SIEHANKIEWICZ, DARIUSZ WĘDZINA



Compilation and elaboration of historical cartography: Rafał Eysymontt  
Reviewers: Bogusław Krasnowolski, Zdzisław Noga  
Translation into English: Jacek Słupski  
Typographic editing: Marcin Siehankiewicz  
Cartographic works: Marcin Siehankiewicz  
Editing: Krzysztof Uściński  
Coordination of publishing works: Jadwiga Dunaj  
Technical works: Lidia Nowacka

Scientific work funded by the Ministry of Science and Higher Education  
as a part of a "National Program of Development of Humanities"  
project for the years 2014-2017  
Project number 11H 13 0215 82



NARODOWY PROGRAM  
ROZWOJU HUMANISTYKI

Publication prepared in cooperation with the State Archive in Wrocław

Publisher: Institute of Archeology and Ethnology of the Polish Academy of Sciences,  
Department of Research on Culture of Late Antiquity and Early Middle Ages  
50-118 Wrocław, ul. Więzienna 6

ISBN 978-83-63760-81-6  
© Authors, Editors and Publisher 2017  
Printed in: Drukarni Książy Werbistów,  
ul. Klasztorna 4, Góma Grupa, PL 86-134 Dragacz



WROCLAW 2017

# MAPY, PLANY I ILUSTRACJE

Oprac. Rafał Eysymontt

Na okładce i stronie tytułowej: Strzelin. **Panorama miasta od południa, 1738**, F.B. Werner, *STREELEN [Brieg]*, [w:] *Scenographia Urbium Silesiae, Tab. VII i.e. Vorstellung der Prospecte von den vornehmsten Staedten der Fürstenth. Münsterb. laergend. im Hz. Schlesien entworfen von F.B. Werner u. herausgegeben von Homaennischen Erben, Nürnberg Ao 1738*. Miedzioryt kolorowany, 26,3 × 16,7 cm.

**Zbiory Ikonograficzne Biblioteki Uniwersyteckiej [dalej: BU] we Wrocławiu, sygn. 595029, tabl. VII, nr 56**

## CZĘŚĆ OPISOWA

1. Strzelin. **Kościół św. Gotarda, 1747–1750**. S. Gotthards. K., F.B. Werner, [w:] *Topographia oder prodromus delineati Principatus Lignicensis Bregensis, et Wolaviensis una cum Principatu Trachenbergensi das ist Praesentatio, und Beschreibung derer Städte, Flecken, Klöster, Schlösser, Gütter Sitz und ordlichen = Häusern Gärten, Kirchen Dorfschaften...* T. II, 1747–1750, s. 425a. Rys. piórkiem, kolorowany.

**Dział Rękopisów BU we Wrocławiu, sygn. Akc 1948 1094, s. 425**

2. **Strzelin i Przeworno oraz ich zaplecze osadnicze do końca wieku XIII**. Oprac. D. Adamska, oprac. kart. M. Siehankiewicz.

3. **Lokacje miejskie w XIII stuleciu na Śląsku i na Ziemi Kłodzkiej (w obecnych granicach Polski)**. Oprac. M. Młynarska-Kaletynowa, oprac. kart. J. Połamarczuk.

4. Strzelin. **Widok miasta od południa, 1713**. *Strehlen von Süden, von Ingenieur Joseph Haas 1713 gezeichnet. Vorn das Wassertor, davor das sogen Kaffentor*, fot. rysunku, [w:] K. Bimler, *Die schlesischen massiven Wehrbauten*, Breslau 1941, Band 2. *Fürstentum Brieg – Kreise Brieg – Ohlau – Strehlen*, s. 87, il. 27.

5. Strzelin. **Panorama miasta od południowego zachodu, 1747–1750**. F.B. Werner, *Prospect von der Stadt Strehlen*, [w:] *Topographia oder prodromus delineati...* T. II, 1747–1750, s. 421. Rys. piórkiem kolorowany, 17,1 x 7,5 cm. Na górze w prawym i lewym rogu legenda:

1. Münsterberg. Thör	Brama Ziębicka
2. Stockhäus Thürm	Baszta Katowska (więzienna)
3. S. Barbara Kirche	kościół św. Barbary
4. Bresl. Thor	Brama Wrocławska
5. Augustine: Kirch.	kościół augustianów
6. Das Rent Amt	urząd podatkowy
7. Rathaus u. Thürm	ratusz z wieżą
8. Der Töpfer Thurm	Baszta Garncarska
9. S. Gotthard Kirche	kościół św. Gotarda
10. S. Michals Pfarr K.	miejska fara Michała Archanioła
11. Die burg	zamek
12. Das Wasser Thor	Brama Wodna
13. Das Schloß	pałac
14. Pülfer Thurm	Baszta Prochowa
15. Hospital	szpital

**Dział Rękopisów BU we Wrocławiu, sygn. Akc 1948 1094, s. 421**

6. Strzelin. **Kościół parafialny Michała Archanioła, 1747–1750**. *Stadt Pfarr Kirch S. Michaelis.*, F. B. Werner, [w:] *Topographia oder prodromus delineati...*, T. II, 1747–1750, s. 425a. Rys. piórkiem, kolorowany.

**Dział Rękopisów BU we Wrocławiu, sygn. Akc 1948 1094, s. 425**

7. Strzelin. **Klasztor i kościół Augustianów, 1747–1750**. *Augustiner Barfüßer Closter*. F.B. Werner, [w:] *Topographia oder prodromus delineati...*, T. II, 1747–1750, s. 428a. Rys. piórkiem, kolorowany. Oznaczenie budynku kurii księżęcej jako Rent-Amt.

**Dział Rękopisów BU we Wrocławiu, sygn. Akc 1948 1094, s. 428**

8. Strzelin. **Stara szkoła ewangelicka, 1893**. *Zeichnung vom alter evangelischen Schul und Küsterhause in Strehlen abgebrochen im Monat April 1893. Ansicht der Nordseite*. Światłokopia rysunku piórkiem, 34,5 x 47,3 cm, skala liniowa 10 cm = 20 m. Widok elewacji frontowej. Na dole po lewej dopisek: *Zum Bericht vom 15 ten Juni 1893*, podpis nieczytelny: *Reuser Baurat*, rys. oznaczony jako *Blatt 2*.

**Herder-Institut Marburg, Bildarchiv, Inv. Nr. 131632**

9. Strzelin. **Kościół klasztorny, elewacja północna, 1886**. Renter, *Katholische Kirche in Strehlen, Blatt B, Ansicht der Nordfront*. Rys. piórkiem, kolorowany, 35,5 x 49 cm, skala oryginału 1:200, skala liniowa 20 cm = 40 m. Po prawej na dole komentarz: *zum Bericht und Kosten Überschlag von 1. May 1886*, podpis: Renter, *Kresibauinspektor*. Dopisek niebieskim atramentem, częściowo nieczytelny: *15/6 1886*.

**APWr, sygn. Kartografia Rejencji Wrocławskiej sygn. I 1490,2**

10. Strzelin. **Alegoria miasta z panoramą, 1779**. *Strehle in Schlesien*. Miedzioryt, 16,3 x 19,2 cm. Na górze mały herb Strzelina, poniżej panorama miasta od południa, na dole alegoria miasta z podpisem: *Politica die Policey*, po prawej herb podpisany *von Debschüts*. Na dole olówkiem: *Eckardisches Tage Buch. Febr. 1779*.

**Staatsbibliothek zu Berlin [dalej: SBB], Berlin, sygn. Kart. Y 40372**

11. Strzelin. **Kościół Michała Archanioła, projekt elewacji północnej, 1752**. Ernst Gottlieb Kalckbrenner. Fot. rysunku, 13,5 x 11,1 cm. Na górze po lewej napis w kartuszu: *Il te Facciade Nordwertz oder dem Thurm Seidwertz mit der ganzem Kirchen Lange und das gebäuden Sacristey*.

**Herder-Institut Marburg, Bildarchiv, Inv. Nr. 68778 (NBA 2460a; 5910)**

12. Strzelin. **Widok ogólny od południa, 1805**. F.W. Endler, [w:] „Breslauerische Erzähler”, 6/1805, nr 49, s. 768/769. Akwaforta, 13, 7 x 9,2 cm.

**BU we Wrocławiu, sygn. GŚL 85213,6**

13. Strzelin. **Widok ogólny od południa, lata 60. XIX w.** E. Knippel, Litografia naklejona na papier, 33,7 x 22 cm. Panorama miasta od strony południowo-wschodniej, od lewej kościół i szpital Jerzego w Wojsławicach, kościół klasztorny, wieża ratusza, kościół Michała Archanioła, kościół św. Gotarda.

**Herder-Institut Marburg, Bildarchiv, Sammlung Haselbach, Inv. Nr. 781 KV**

14. Strzelin. **Projekt gimnazjum – elewacja frontowa, 1875**. Renter, *Entwurf zu einem Gymnasium für die Stadt Strehlen. Ansicht von der Ostseite (Breslauer Strasse)*. Rys. kolorowany na kartonie. W prawym górnym rogu dopisek *Blatt IX*, w prawym dolnym rogu podpis: *Renter, Kreisbaumeister*.

**APWr, sygn. Kartografia Rejencji Wrocławskiej I 9957**

15. Strzelin. **Widok bloku śródmiejowego od południowego zachodu, przed 1935**. *Rathaus Strehlen*. Karta pocztowa czarno-biała, 14 x 10 cm. Po prawej pomnik św. Jana Nepomucena.

**Herder-Institut Marburg, Bildarchiv, Goettinger – Bildwerk, Inv. Nr. 145088**

16. Strzelin. **Widok centrum miasta od wschodu, 1928**. *Stadtansicht Strehlen mit Ring*. Fot. lotnicza, negatyw szklany, 18 x 13 cm. Po lewej na dole kościół Michała Archanioła, św. Gotarda i szkoła „z kamienia”.

**Herder-Institut Marburg, Bildarchiv, Hansa-Luftbild, Inv. Nr. 59635**

17. Strzelin. **Ruiny ratusza, 1945**. Fot.

**Zbiory prywatne Zbigniewa Kazimierowicza**

18. **Wczesnośredniowieczne stanowiska archeologiczne w granicach gmin Strzelin i Przeworno**. Oprac. K. Demidziuk, oprac. kart. M. Siehankiewicz.

19. Strzelin. **Widok kamieniołomów obok miasta, 1927**. *Steinbrüche bei Strehlen*. Fot. lotnicza, negatyw szklany, 18 x 13 cm.

**Herder-Institut Marburg, Bildarchiv, Hansa-Luftbild, Inv. Nr. 59630**

20. **Wzgórza Strzeleńskie. Rozmieszczenie kamieniołomów rozpoznanych podczas badań terenowych**. Oprac. E. Lisowska, oprac. kart. M. Siehankiewicz.

21. Strzelin. **Plan miasta, 1865**. W. Alkiewicz, repr. P. Poklekowski. Fot. rysunku, negatyw, 8,8 x 11,9. Szkicowy plan katastralny, na dole po prawej: *Plan der Stadt Strehlen, Kr. Strehlen, Reg. Bez. Breslau (Im Selbstanlage den W. Alkiewicz) 1865*.

**Herder-Institut Marburg, Bildarchiv, Inv. Nr. BAG – 1727**

22. Strzelin. **Ratusz i rynek, 1747–1750**. *Rathaus in Strehlen und Revier*. F.B. Werner, [w:] *Topographia oder prodromus delineati...*, T. II, 1747–1750, s. 429a. Rys. piórkiem, kolorowany.

**Dział Rękopisów BU we Wrocławiu, sygn. Akc 1948 1094, s.429**

23. Strzelin. **Widok północnej pierzei rynkowej, 1747–1750**. *Eine Seite des Marckt Platzes von Mittag an zu sehen*, F.B. Werner, [w:] *Topographia oder prodromus delineati...*, T. II, 1747–1750, s. 430a. Rys. piórkiem, kolorowany.

**Dział Rękopisów BU we Wrocławiu, sygn. Akc 1948 1094, s. 430**

## CZĘŚĆ KARTOGRAFICZNA

1. Strzelin. **Plan katastralny**. Oprac. R. Eysymontt, M. Siehankiewicz, oprac. kart. M. Siehankiewicz. Plan w skali 1:2500 opracowany na podstawie planu katastralnego w skali 1:2500 z 1938 roku, przechowywanego w Archiwum Państwowym we Wrocławiu.

2. Strzelin. **Rozwój przestrzenny miasta**. Oprac. D. Adamska, M. Siehankiewicz, oprac. kart. M. Siehankiewicz. Plan w skali 1:10 000 opracowany na podstawie mapy topograficznej w skali 1:10 000 z 1997 r.

3. Strzelin. **Funkcje najważniejszych obiektów w centrum miasta**. Oprac. D. Adamska, M. Siehankiewicz, oprac. kart. M. Siehankiewicz. Plan w skali 1:2500 na podstawie planu katastralnego w skali 1:2500 z 1938 roku, przechowywanego w Archiwum Państwowym we Wrocławiu.

4. Strzelin. **Schemat parcelacji lokacyjnej na tle planu miasta z 1912 r.** Oprac. M. Chorowska, oprac. kart. J. Połamarczuk, P. Rajski. Plan opracowany na podstawie planu katastralnego z 1912 r. w skali 1:2500, przechowywanego w Archiwum Państwowym we Wrocławiu.

5. Strzelin. **Kwartał zabudowy zawarty pomiędzy ulicami Rycerską, Kościelną i Wodną**. Oprac. E. Różycka-Rozpędowska, J. Rozpędowski.

6. Strzelin. **Blok ratuszowy**. Oprac. M. Małachowicz, R. Karnicki, oprac. graf. R. Karnicki.

7. Strzelin. **Projekt rekonstrukcji historycznych elewacji pierzei rynkowych**. Oprac. M. Małachowicz, A. Małachowicz, R. Karnicki, oprac. graf. A. Małachowicz, K. Kret, D. Lawenda.

8. Strzelin. **Reorganizacja przestrzeni przy kościele Św. Gotarda**. Oprac. D. Adamska, oprac. graf. M. Siehankiewicz.

8 [1.]. **Plan sytuacyjny starego i nowego budynku plebanii ewangelickiej, 1880**. Renter, *Situation von den drei evangelischen Pfarretablissemments in Strehlen*. Rys. piórkiem, kolorowany, na kalce naklejonej na brystol,

36 x 50 cm, skala oryginału 1:500, skala liniowa: 18 cm = 90 m, orientacja zachodnia. Oznaczone: kościół św. Gotarda (*st. Gotthard Kirche*), szkoła ewangelicka (*evangelische Schule*) z boiskiem (*Spielhof*), stara plebania (*altes Pfarhaus I*) z ogrodem (*Pfarrgarten I*) i parcelą (*Hof zu I*), domy probostwa (*altes Pfarhaus II–III*) z ogrodami (*Pfarrgarten II–III*) i parcelami (*Hof zu II–III*), domem dla ubogich (*Kirchenarmen Wohnung*); czerwonym atramentem oznaczona nowa plebania. Kopia rysunku wykonana w 1880, podpis: 3 Februar 1880, Renter. Baumeister.

APWr, sygn. Kartografia Rejencji Wrocławskiej I 1511

8 [2.]. Plan sytuacyjny okolic kościoła św. Gotarda i nowego budynku plebanii ewangelickiej, 1880. Renter, *Situation von dem neuen evangel. Pfarre-tabelle in Strehlen nach erfolgten Neubau des Pfarrhauses*. Rys. piórkiem, kolorowany na kartonie, 34 x 37 cm, skala oryginału 1: 500, skala liniowa 16 cm = 80 m, przekroje: skala oryginału 1:100, skala liniowa 13 cm = 13 m. Orientacja zachodnia, na planie widoczny kościół św. Gotarda (*St. Gotthard Kirche*), szkoła dla dziewcząt (*Mädchen Schulgebäude*), nowa plebania (*neues Pfarrhaus*) z ogrodami, dom diakona (*altes Diaconat Wohnh.*) i archidiacona (*altes Archidiaconat Wohnh.*) z ogrodami i dawnym ogrodem diakańskim (*bisheriger Diaconatgarten*). Przekrój i legenda dotyczą budynku i lokalizacji. Na dole po prawej podpis: Renter, Kreisbaumeister, 28 Januar 1880, powyżej niebieskim atramentem nieczytelny komentarz i podpis: Hasenjäger, 16 April 1880. W prawym dolnym rogu legenda:

a. Abort mit Müllgrube	ubikacja z dolami na odpadki
b. Müllgrube	doly na odpadki
c. Brunnen, alt	studnie, stare
d. Pumpe	pompa
e. Gerinne	koryta
f. bedeckter Canal	podziemny kanał

APWr, sygn. Kartografia Rejencji Wrocławskiej sygn. I 1517

8 [3.]. Dom parafialny, rysunek elewacji frontowej i rzuty kondygnacji, 1875. Renter, *Pfarrprimariatsgebäude in Strehlen, Blatt 1. Ansicht Grundriss vom ersten Stock, Grundriss vom Erdgeschoss*. Rys. piórkiem, kolorowany, 32, 5 x 47 cm, skala oryginału 1:100, skala liniowa 18 cm = 18 m. Na dole dopisek: *zum Kosten Anschlag v. 15 April 1875*, podpis: Renter, Kresibaumeister, po lewej: *Revidirt Breslau 1875, Brennhauser*. Dopiski czerwonym atramentem z 1876 r., dopiski ołówkiem określające powierzchnię poszczególnych pomieszczeń.

APWr, sygn. Kartografia Rejencji Wrocławskiej sygn. I 1519,1

8 [4.]. Dom parafialny, przekrój budynku, widok i rzut stajni, plan sytuacyjny, 1875. Renter, *Pfarrprimariatsgebäude in Strehlen, Blatt 2. Profil nach a.b., Ansicht des Stallgebäudes, Grundriss desselben Situation*. Rys. piórkiem, kolorowany, 32, 5 x 47 cm, skala oryginału 1:100, skala liniowa 18 cm = 18 m. Na dole dopisek: *zum Kosten Anschlag v. 15 April 1875*, podpis: Renter, Kreisbaumeister, po prawej: *Revidirt Breslau... 1875, Brennhauser*. Dopiski czerwonym atramentem z 1876 r.

APWr, sygn. Kartografia Rejencji Wrocławskiej sygn. I 1519,2

8 [5.]. Projekt nowej ewangelickiej plebanii, 1876. Renter, *Skizze zum einem combinirten evangelischen Pfarrhause zu drei Familien für Strehlen. Vorder Ansicht, Giebel Ansicht, Profil ab*. Rys. piórkiem, kolorowany, wymiary: 37,5 x 58 cm, skala oryginału 1:100, skala liniowa 19,7 cm = 19 m. Naniesione korekty i uwagi czerwonym atramentem (rysunek zamienny ryzalitu bocznego). Na dole po prawej napis: *zum Kosten Überschlagen von 14 Januar 1876*, podpis: Renter, Kresibaumeister, po lewej czerwonym atramentem: *Revidirt... 30 / 5. 76*, podpis: Hasenjäger.

APWr, sygn. Kartografia Rejencji Wrocławskiej sygn. I 1518

9. Strzelin. Widok obozu wojskowego pod Strzelinem, 1741. *Prospect von der Situation oder Gegend des Königl. Preüssl. Feld-Lagers, bey der Stadt Strehlen [sic] im Fürstenthum Brieg in Nieder-Schlesien. Anno 1741*. Wymiary w ramce 33,5 x 24 cm. W głębi wieś Jegłowa, wzgórze Koziniec, bliżej dobra Kamery Krzepice, Wierzbowy Młyn, na dole po prawej wieś Chociwel, po prawej panorama Strzelina i legenda:

1. Königl. Zelte	namioty królewskie
2. Königl. Speise Zelt	jadalnia królewska
3. Königl. Küche	kuchnia królewska
4. Garde du Corps	straż królewska
5. Leib-Regiment	gardia królewska
6. Artillerie und Munition – Wagen	artyleria i wozy na amunicję
7. Fahnen und Standarte(n)	chorągwie i sztandary
8. Cavallerie – Zelte	namioty kawalerii
9. Hütten darunter die Pferde stehen	szopa dla koni
10. Infanterie – Zelte	namioty piechoty
11. Husaren – Zelte	namioty huzarów
12. Stabs – Gezelte	namioty sztabu
13. Marquetender	markietanki
14. Abtritte	latryny
15. Linien	granice
16. Feld-Wachten Hütten	szalasy warty polowej
17. Wacht-Zelte	namioty wartownicze
18. Dorf Tschantwitz	wieś Czeszyce
19. Kammer- Guth Krippitz	Krzepice – dobra kamery

20. Ohlau Fluss	rzeka Olawa
21. Stadt Strehlen [sic]	miasto Strzelin
22. Steig-Bäume mit Leicht- und Peck- Tannen	wysokie drzewa liściaste i iglaste

Österreichische Nationalbibliothek Wien, Kartensammlung, sygn. Alb Port 12b,9 Kar

10. Strzelin. Mapa okręgu (weichbildu) strzelińskiego, 1747–1750. F.B. Werner, *Mappa Geographica specialis direner Strhelen* [sic], [w:] *Topographia oder prodromus delineati...* T. II, 1747–1750, Rys. piórkiem, kolorowany.

Dział Rękopisów BU we Wrocławiu, sygn. Akc 1948 1094, s. 418/419

11. Strzelin. Widok miasta z lotu ptaka od południa, 1747–1750. F.B. Werner, *Plan von Strehlen*, [w:] *Topographia oder prodromus delineati...*, T. II, 1747–1750. Rys. piórkiem, kolorowany. Na górze w medalionie patron miasta – Michał Archanioł, który trzyma miecz, wagę oraz strzałę – dawny herb Strzelina, na dole mały herb miejski z opisem *Kleine Stadt Wappen*, po prawej na górze legenda:

1. Stadt Pfarr Kirch S. Michael.	fara miejska Michała Archanioła
2. Augustiner Barfüßen Closter	klasztor Augustianów eremitów
3. S. Gothard vulgo Polnische K.	kościół św. Gotarda, zwany polskim
4. Das Rent-Amt	urząd podatkowy
5. Stadt - Rathaus	ratusz
6. Luthr. Stadt Schule	miejska szkoła luterkańska
7. Pfarrhäuser	domy przy farze
8. Das Schlos	pałac
9. Die alte buerg.	stary zamek
10. Das Münsterberger Thor	Brama Ziębicka
11. Das Stockhaus	więzienie
12. Stockhaus Thurm	Baszta Katowska (więzienna)
13. Das Breslauer Thor	Brama Wrocławska
14. Der Töpfer Thurm	Baszta Garncarska
15. Pulver Thurm	Baszta Prochowa
16. Das Wasser Thor	Brama Wodna
17. Das Hospital	szpital
18. Die Stadt- Mühle	młyn miejski
19. Die färberery	farbiarnia
20. Neue begräbnüs	nowy cmentarz
21. Cathol. begräbnis ad S.Barba.	cmentarz katolicki przy św. Barbarze
22. Das Schüs haus	Dom Strzelecki
23. Herr von Pfeil sein Haüs	dom pana von Pfeil
24. Das Mückendorfsche Haus	dom muchowiecki (sołtysa z Muchowca?)
25. Abbrente Marschstal	spalone stajnie
26. Maltz-Haüs	śłodownia

Dział Rękopisów BU we Wrocławiu, sygn. Akc 1948 1094, s. 437

12. Strzelin. Plan miasta, 1747–1750. F.B. Werner, *Grund Riß von Strehlen*, [w:] *Topographia oder prodromus delineati...*, T. II, 1747–1750, s. 423. Rys. piórkiem, kolorowany. Orientacja wschodnia, oznaczone ulice, bloki zabudowy, ogrody podmiejskie, wody, fortyfikacje z basztami i wieżami, w dolnym lewym rogu legenda:

1. Stad K. S. Michaelis	fara miejska Michała Archanioła
2. Augustiner barfüß: Clost.	klasztor Augustianów eremitów
3. S. Gothardt Kirche	kościół św. Gotarda
4. Das Rathaus	ratusz
5. Das Rent-Amt	urząd podatkowy
6. Luthr. Stadt Schul.	miejska szkoła luterkańska
7. Pfarrhäuser	domy przy farze
8. Das Schloß	pałac
9. Die Alte Burg	stary zamek
10. Münsterberger Thor	Brama Ziębicka
11. Stockhaus Thurm	Baszta Katowska (więzienna)
12. Breslauer Thor	Brama Wrocławska
13. Töpfer Thurm	Baszta Garncarska
14. Der Pulfer Thurm	Baszta Prochowa
15. Das Wasser Thor	Brama Wodna
16. Hospital	szpital
17. Stadt- Mühle	młyn miejski
18. Die färberay	farbiarnia
19. Neü begrabnis	nowy cmentarz
20. cathol. begräbnis	cmentarz katolicki
21. abbrente Marstall	spalone stajnie
22. Stockhaus	więzienie
23. Maltz haus	śłodownia

Dział Rękopisów BU we Wrocławiu, sygn. Akc 1948 1094, s. 423

13. Strzelin. Panorama miasta od południa, 1738. F.B. Werner, *STREELEN [Brieg]*, [w:] *Scenographia Urbium Silesiae, Tab. VII i.e. Vorstellung der Prospective von den vornehmsten Staedten der Fürstenth. Münsterb. laergend. im Hz. Schlesien entworfen von F.B. Werner u. herausgegeben von Homaennischen Erben*,

Nürnberg Ao 1738. Miedzioryt kolorowany, 26,3 × 16,7 cm. U dołu herb miasta, po obu jego stronach legenda:

1. Augustiner barfüsser Kirch	kościół Augustianów eremitów
2. Das Rent haus	urząd podatkowy
3. Das Rahthaus	ratusz
4. Breslauer Thor	Brama Wroclawska
5. Die Polnische Kirche	kościół polski (św. Gotarda)
6. Die Pfarrkirch	kościół farny
7. Wasser thor	Brama Wodna
8. Pulfer thurn	Baszta Prochowa
9. Begräbnis	cmentarz

#### Zbiory Ikonograficzne BU we Wrocławiu, sygn. 595029, tabl. VII, nr 56

14. Strzelin. Widok miasta z lotu ptaka od południowego zachodu, 1741. J.G. Schmidt, *Strehlen Eine schöne Stadt an der Ohlau im Fürstenthüm Brieg in Nieder Schlesien liegt auf einem sehr Fruchtbaren Boden. 4 Meilen von Brieg hat eine Zweyfache Mauer und trockenem Graben, und Weil ahnweit davon ein Schöner Steinbruch ist, so sind auch die geringsten Hauser Steinern, es werde auch daselbst gute Parchende gemacht vor Einigen Jahren ist diese Stadt gants abgebrant. Sonsten Ist diser Ort jetziger Zeit merckwürdig weilten A(nn)o: 1741. Das Königl. Preussische Feldlager nicht weit davon Befindlich gewesen.* Rys. piórkiem, kolorowany, 27,7 x 18 cm. Na dole napis: J. G. Schmidt, sculp. a. Berlin. Oznaczone ulice, Stare Miasto, droga na Wrocław, Olawa; nad ramką legenda:

1. Rathaüs	ratusz
2. Rent haus	urząd podatkowy
3. Augustiner Closter	klasztor Augustianów
4. Der Burg-hof	zamek
5. Pfarr. Kirch.	kościół parafialny
6. Die Schul.	szkoła
7. Polnische Kirche	kościół polski
8. Münsterbergl Thor	Brama Ziębicka
9. Wasser Thor	Brama Wodna
10. Bresl. Thor	Brama Wroclawska
11. Töpfer Gassen	ulica Garncarska
12. Niclaus gasse	ulica św. Mikołaja
13. Bresl. gasse	ulica Wroclawska
14. Alte Bresl. gasse	ulica Starowroclawska
15. Polnische gasse	ulica Polska
16. Münsterbergische gasse	ulica Ziębicka
17. Becker gasse	ulica Piekarska
18. Closter gasse	ulica Klasztorna
19. Gärber gasse	ulica Garbarska
20. Burg gass.	ulica Zamkowa
21. Wassergasse	ulica Wodna
22. Kirch gasse	ulica Kościelna
23. Kaffe Thor	Brama zw. Kaffe (Ziębicka)
24. Neue Begräbnis	nowy cmentarz
25. Catolische Begräbnis	cmentarz katolicki
26. Alt Städtl. Kirch	kościół staromiejski
27. Alt graben	stara fosa

#### Zbiory Kartograficzne BU we Wrocławiu, sygn. 2517 IV B

15. Strzelin. Mapa okolic miasta, 1764–1770. Ludwig Wilhelm Regler. Rysunek kolorowany, 90 x 62 cm, skala oryginału 1:24 000. Mapa topograficzna z siecią dróg, rzekami, oznaczeniem miejscowości z blokami zabudowy.

SBB, Berlin, sygn. Kart. N 15 140, Sect. 66 i 71; N 15 140/15

16. Strzelin. Mapa okolic miasta, 1781. Friedrich Wilhelm Carl Graf von Schmettau. Rys. kolorowany, 91 x 56, 5 cm, skala oryginału 1:24 000. Orientacja południowo-zachodnia. Mapa ukazuje sieć dróg, zabudowania wiejskie, bloki zabudowy miasta, wody na tle rzeźby terenu.

SBB, Berlin, sygn. Kart. L 5420/7 Karte 24

17. Strzelin. Fragment mapy topograficznej, 1824. *Aufgenommen und gezeichnet im Jahre 1824 von Steinmetz Pr. Lt. Im 2 ten Garde Regiment. Bande VIII. Blatt 5. Strehlen.* Rys. kolorowany, wymiar sekcji: 46,8 x 44 cm, skala oryginału 1:24 000. Oznaczono sieć dróg, zabudowania, lasy, szrafowaniem rzeźbę terenu.

SBB, Berlin, sygn. Kart. N 729/1- 3078

18. Strzelin. Fragment mapy topograficznej, 1884. *Messtischblatt.* Fragment sekcji: *Strehlen 5268.* Druk czarno-biały, 56 x 59 cm, skala oryginału 1:25 000. Oznaczone: sieć dróg, zabudowania, lasy, rzeźba terenu.

Uniwersytet Wrocławski, Zbiory kartograficzne Pracowni Historii Kartografii Zakładu Geoinformatyki i Kartografii, sygn. XIII 388-3

19. Strzelin. Fragment mapy topograficznej, 1938. *Messtischblatt.* Fragment sekcji: *Strehlen 3078.* Druk czarno-biały, 56 x 59 cm, skala oryginału 1:25 000. Oznaczone: sieć dróg, zabudowania, lasy, rzeźba terenu.

Uniwersytet Wrocławski, Zbiory kartograficzne Pracowni Historii Kartografii Zakładu Geoinformatyki i Kartografii, sygn. XIII 388-7

20. Strzelin. Plan kościoła Michała Archanioła i pastorówki, 1908–1909. *Ev. Kirche St. Michael und evangelisches Pfarrhaus in Strehlen.* Rys. piórkiem, kolorowany, 62,5 x 33 cm, skala oryginału 1:500, skala liniowa 2 cm = 10m. Podpis: *Angefertigt Strehlen den 19. Öktober 1908 Der Kreisbauinspektor. J.V. Lucas Baurat; Annerkant Strehlen den 4. März 1909. Der evang. Gemeinde – Kirchenrat. Eberlein, Petersdorff, Dubois (?), Wrositz.* Oznaczony kościół św. Gotarda (*St. Gotthard-Kirche*); place: Szkolny (*Schulplatz*), Kościelny (*Kirchplatz*); ulice: Rycerska (*Rittergasse*), Kościelna (*Große Kirchstrasse*), Małokościelna (*Kleine Kirchstrasse*); ogrody: archidiaconalny (*Archidiaconal-Garten*), diakonalny (*Diaconal-Garten*), uczniowski (*Primarial-Garten*). Z lewej strony legenda:

a. Kirche mit Orgel	kościół z organami
b. Sakristei	zakrystia
c. Turm mit 2 Glocken	wieża z 2 dzwonami
d. Drahtzaun und Hecke	druciany plot i żywopłot
e. Hecke	żywopłot
a' Absperr-Ketten	łańcuchy odgradzające
f. Pfarrhaus	plebania
g. Müllgruben	doły na odpadki
h. Abort	ubikacja
i. Brunnen	studnie
k. Pumpe	pompa
l. Sommerlaube	letnia altana
m. dergl., Superinventar	jakaś komórka
n. Umwähnungsmauern	mur obwodowy
o. eiserner Zaun	żelazne ogrodzenie
a' Tore	bramy
b' Türen	drzwi

#### APWr. Sygn. Kartografia Rejencji Wroclawskiej I 1507

21. Strzelin. Plan miasta, 1912. *Strehlen in Schlesien.* Rysunki kolorowane, różne wymiary, skala oryginału 1:500. Zaznaczone rowy, ulice, punkty trygonometryczne, zarysy domów. Dopisek: *Rath, geom.*

APWr, sygn. Kartografia Rejencji Wroclawskiej IV 194; IV 194,1; IV 194,2; IV 194,4; IV 195,10

22. Strzelin. Plan przeglądowy miasta, 1938. *Übersichtsplan der Stadt Strehlen.* Druk na papierze, 121 x 104 cm, skala oryginału 1:2500, skala liniowa 12 cm = 300 m. Oznaczona kolej, szosy, ulice, budynki miejskie. Oprac. 1924, uzupełnienia 1938. Podpis nieczytelny.

APWr, sygn. Kartografia Rejencji Wroclawskiej IV 199

23. Strzelin. Plan zabudowy, 1936. *Strehlen. Teilbebaungsplan.* Światłokopia na papierze, 103 x 73 cm, skala oryginału 1:2500. Założenie osiedlowe z projektowaną ulicą obwodową na północny wschód od centrum (projekt fragmentarycznie zrealizowany). Na dole dopisek: *Breslau, im April 1936, Schlesische Heimstätte*, drugi dopisek ołówkiem z datą 24.2.1940.

APWr, sygn. Kartografia Rejencji Wroclawskiej IV 198

24. Strzelin. Podział terenów w mieście, 1940. *Flächenaufteilungsplan der Stadt Strehlen.* Światłokopia rys. kolorowanego na papierze, 93 x 55 cm, skala oryginału 1:2500, skala liniowa 12 cm = 300m. Orientacja wschodnia, plan obejmuje zachodnią i północną część miasta, oznaczone funkcje terenu: główne drogi, tereny mieszkaniowe, osiedlowe, przemysłowe, zielone. Na dole infomracja: *Vorschlag des Regierungspräsidenten Breslau, den 10. Sept. 1940.*

APWr, sygn. Kartografia Rejencji Wroclawskiej IV 200

25. Strzelin. Plan podziału terenu z nowo projektowaną obwodnicą, 1940. *Flächenaufteilungsplan der Stadt Strehlen.* Światłokopia z uzupełnieniami kredką i piórkiem, 93 x 55 cm, skala oryginału 1:2500, skala liniowa 12 cm = 300 m. Oznaczone ulice, najważniejsze budowle publiczne, podział parcelacyjny. Orientacja wschodnia, plan obejmuje zachodnią część miasta do wschodniej granicy obszaru staromiejskiego. Na dole napis: *Vorschlag des Riegieungspräsidenten Breslau, den 10. Sept 1940*, obok po prawej legenda funkcjonalnego podziału terenu (nie naniesiona).

APWr, sygn. Kartografia Rejencji Wroclawskiej IV 559

26. Strzelin. Ratusz, elewacja zachodnia, 1941/42. *Rathaus in Strehlen. Zustandaufmass Winter 1941/42. Westansicht.* Rys. ołówkiem na kalce, 44 x 62,5 cm. Skala oryginału 1:100. Na dole pieczęć: Architekt/Dipl.Ing. Heinz W. Hermann.

Herder-Institut Marburg, Bildarchiv, Inv. Nr. 131618

27. Strzelin. Ratusz, elewacja północna, 1941/42. *Rathaus in Strehlen Zustandaufmass Winter 1941/42. Nordansicht.* Rys. ołówkiem na kalce, 88 x 62,5 cm, skala oryginału 1: 100. Na dole pieczęć: Architekt/Dipl.Ing. Heinz W. Hermann.

Herder-Institut Marburg, Bildarchiv, Inv. Nr. 131621

28. Strzelin. Ratusz, elewacja południowa, 1941/42. *Rathaus in Strehlen Zustandaufmass Winter 1941/42. Südansicht.* Rys. ołówkiem na kalce, 88 x 62,5 cm, skala oryginału 1:100. Na dole pieczęć: Architekt/Dipl.Ing. Heinz W. Hermann.

Herder-Institut Marburg, Bildarchiv, Inv. Nr. 131619

29. Strzelin. **Ratusz, przekrój i elewacja wschodnia, 1941/42.** *Rathaus in Strehlen Zustandaufmass Winter 1941/42. Schnitt u. Ansicht v. O.* Rys. ołówkiem na kalce, 88 x 62,5 cm, skala oryginału 1:100. Na dole pieczęć: *Architekt/Dipl.Ing. Heinz W. Hermann.*

Herder-Institut Marburg, Bildarchiv, Inv. Nr. 131620

30. Strzelin. **Kościół Michała Archanioła, elewacja zachodnia z wieżą, 1891.** Renter, *Evangelische Pfarrkirche zu St. Michael in Strehlen, Vorderansicht.* Rys. piórkciem na kartonie, 35 x 57 cm, skala oryginału 1:100, skala liniowa 18 cm = 21 m. U dołu komentarz: *Zum Kosten Anschlagen vom 2. Mai 1891, Renter Baurat.*

APWr, sygn. Kartografia Rejencji Wrocławskiej I 510,1

31. Strzelin. **Kościół ewangelicki Michała Archanioła, rzut, 1908.** *Evangelische Kirche St. Michael in Strehlen. Schl.* Światłokopia rysunku, 45 x 71,4 cm, skala oryginału 1:100, skala liniowa 10 cm = 10 m. Na górze po prawej oznaczenie *B IV*, po lewej: *Farbenerklärung wie auf den Entwurfszeichnung gen der Firma Haefeler*; na dole pośrodku napis: *Grundriss unterhalb der Emporen, po prawej: zu den Erläuterungsberichten und dem Kostenanschlage von 7. Dezember 1907, poniżej: 31 Januar 1908, podpis: Stoepel.*

Herder-Institut Marburg, Bildarchiv, Inv. Nr. 131625

32. Strzelin. **Kościół ewangelicki Michała Archanioła, elewacja północna, 1891/1905.** Renter, *Evangelische Pfarrkirche zu St. Michael in Strehlen, Seitenansicht.* Rys. piórkciem na kartonie, poprawki czerwonym atramentem (zmiana formy wejścia), 57 x 35 cm, skala oryginału 1:100, skala liniowa 18 cm = 21 m. Adnotacja u dołu po prawej: *zum Kosten Anschlage 1891, 1905, Regierungs-u. Baurat Mass.*

APWr, sygn. Kartografia Rejencji Wrocławskiej I 510,2

33. Strzelin. **Projekt sądu krajowego w dawnym domu książąt brzeskich, pocz. XIX w.** Geissler, *Fassade zu den neu Anzurichten den Land Gericht zu Strehlen.* Rys. na kartonie, kolorowany, 44,5 x 27 cm, skala oryginału ok. 1:100, skala liniowa 24,8 cm = 70 stóp reńskich.

APWr, sygn. Kartografia Rejencji Wrocławskiej VI 502,3

34. Strzelin. **Projekt sądu krajowego w dawnym domu książąt brzeskich, pocz. XIX w.** Geissler, *Profil zu den Einzurichtenden Land Gericht zu Strehlen.* Rys. na kartonie kolorowany, 27 x 44,5 cm, skala oryginału ok. 1:100, skala liniowa 14 cm = 40 stóp reńskich.

APWr, sygn. Kartografia Rejencji Wrocławskiej VI 502,2

35. Strzelin. **Plan sytuacyjny dla akcji uwłaszczenia, 1948.** Rys. kolorowany na brystolu, 102 x 86 cm, skala oryginału 1:2500. Na dole po prawej plan sytuacyjny miasta w skali 1:100 000, napis: *plan miasta Strzelina, 1:2500*, pieczęć: *Regionalna Dyrekcja Planowania Przestrzennego we Wrocławiu*; po lewej na dole legenda z oznaczeniem wód, ulic, terenów kolejowych, terenów zabudowy zwartej, luźnej, przemysłu istniejącego, projektowanego, stref ekonomicznych, terenów stanowiących własność samorządu i terenów objętych wnioskami o wyłączenie.

APWr, sygn. UWW XVIII/164

36. Strzelin. **Uproszczony plan zagospodarowania przestrzennego, 1948.** Rys. kolorowany, na tekturze, 105 x 98 cm, skala oryginału 1:2500. Na dole po prawej legenda – oznaczone kolorami różne funkcje terenu; pieczęć: *Regionalna Dyrekcja Planowania Przestrzennego we Wrocławiu.*

APWr, sygn. UWW XVIII/163

37. Strzelin. **Widok miasta z lotu ptaka od północnego wschodu, 1928.** Fot. lotnicza z negatywu, 13 x 18 cm.

Herder-Institut Marburg, Bildarchiv, Hansa-Luftbild, Inv. Nr. 59633 (AKI 6019)

38. Strzelin. **Widok miasta z lotu ptaka od południowego wschodu, 2000.** Bernhard Kirk. Fot. lotnicza z negatywu 24 x 36 mm. Widok centrum miasta z kościołem i klasztorem Klarysek po lewej i kościołem św. Gotarda po prawej.

Herder-Institut Marburg, Kirk, Inv. Nr. 147063

39. Strzelin. **Fragment mapy topograficznej, 1997.** Skala 1:10 000. Arkusze: M-33-47-C-a-1 *Szczawin*, M-33-47-C-a-2 *Górzec*, M-33-47-C-a-3 *Strzelin-Zach.*, M-33-47-C-a-4 *Strzelin* w układzie współrzędnych 1992, z 1997 r.

Centralny Ośrodek Dokumentacji Geodezyjnej i Kartograficznej w Warszawie.

40. Strzelin. **Ortofotomapa, 2009.** Piksel 0,25 m, z 2009 r.

Centralny Ośrodek Dokumentacji Geodezyjnej i Kartograficznej w Warszawie.

# MAPS, PLANS AND ILLUSTRATIONS

By Rafał Eysymontt

On the cover and title page: Strzelin. **Panoramic view of the city from the south, 1739**, F.B. Werner, *STRELEN[Brieg]*, [in:] *Scenographia Urbium Silesiae, Tab. VIII.e. Vorstellung der Prospecte von den vornehmsten Staedten der Fürstenth. Münsterb. laergend. im Hz. Schlesien entworfen von F.B. Werner u. herausgegeben von Homaennischen Erben, Nürnberg Ao 1738*. Coloured copperplate, 26.3 x 16.7 cm.

Iconographic collection of the University Library in Wrocław, call No. 595029, Table VII, No. 56

## DESCRIPTIVE SECTION

1. Strzelin. **St Gotthard Church, 1747–1750**. S. *Gotthards*. K., F.B. Werner, [in:] *Topographia oder prodromus delineati Principatus Lignicensis Bregensis, et Wolaviensis una cum Principatu Trachenbergensi das ist Praesentatio, und Beschreibung derer Städte, Flecken, Klöster, Schlösser, Gütter Sitz und ordlichen = Häüsem Gärten, Kirchen Dorfschaften...* Vol. II, 1747–1750, P. 425a. Coloured pen-and-ink drawing.

Manuscript Section of the University Library in Wrocław, call No. Akc 1948 1094, p. 425

2. **Settlement in the area of Strzelin and Przeworno until the end of the 13th century**. Study by D. Adamska, cartography by M. Siehankiewicz.

3. **City locations in 13th century in Silesia and Klodzko Land (within the modern borders of Poland)**. Study by M. Młynarska-Kaletynowa, cartography by J. Połamarczuk.

4. Strzelin. **View of the town from the south, 1713**. *Strehlen von Süden, von Ingenieur Joseph Haas 1713 gezeichnet. Vom das Wassertor, davor das sogen Kaffentor*, photo of the drawing, [in:] K. Bimler, *Die schlesischen massiven Wehrbauten*, Breslau 1941, Band 2. *Fürstentum Brieg-Kreise Brieg–Ohlau–Strehlen*, p. 87, ll. 27.

5. Strzelin. **Town panorama from the south-west, 1747–1750**. F.B. Werner, *Prospect von der Stadt Strehlen*, [in:] *Topographia oder prodromus delineati...*, Vol. II, 1747–1750, p. 421. Coloured pen-and-ink drawing, 17.1 x 7.5 cm. In the top right- and left-hand corners a legend:

1. Münsterberg. Thör	Ziębicka Gate
2. Stockhäus Thürm	Hangman's Tower (prison)
3. S. Barbara Kirche	St Barbara Church
4. Bresl. Thor	Wrocławska Gate
5. Augustine: Kirch.	augustian Church
6. Das Rent Amt	Tax office
7. Rathaus u. Thürm	Town hall with tower
8. Der Töpfer Thurn	Potters' Tower
9. S. Gotthard Kirche	St Godard Church
10. S. Michals Pfarr K.	parish Church of St Michael the Archangel castle
11. Die burg	Water Gate
12. Das Wasser Thor	palace
13. Das Schloß	Gunpowder Tower
14. Pülfer Thurn	hospital
15. Hospital	

Manuscript Section of the University Library in Wrocław, call No. Akc 1948 1094, p. 421

6. Strzelin. **Parish church of St Michael the Archangel, 1747–1750**. *Stadt Pfarr Kirch S. Michaelis*, F.B. Werner, [in:] *Topographia oder prodromus delineati...*, Vol. II, 1747–1750, p. 425a. Coloured pen-and-ink drawing.

Manuscript Section of the University Library in Wrocław, call No. Akc 1948 1094, p. 425

7. Strzelin. **Monastery and church of St Augustine the Hermits, 1747–1750**. *Augustiner Barfüßer Closter*. F.B. Werner, [in:] *Topographia oder prodromus delineati Principatus Lignicensis Bregensis, et Wolaviensis una cum Principatu Trachenbergensi das ist Praesentatio, und Beschreibung derer Städte, Flecken, Klöster, Schlösser, Gütter Sitz und ordlichen = Häüsem Gärten, Kirchen Dorfschaften...*, Vol. II, 1747–1750, p. 428a. Coloured pen-and-ink drawing. Ducal curia building marked as: Rent-Amt.

Manuscript Section of the University Library in Wrocław, call No. Akc 1948 1094, p. 428

8. Strzelin. **Old Evangelical school, 1893**. *Zeichnung vom alter evangelischen Schul und Küsterhause in Strehlen abgebrochen im Monat April 1893. Ansicht der Nordseite*. Blueprint of a pen-and-ink drawing, 34.5 x 47.3 cm, line scale: 10 cm = 20 m. Front facade. Inscription at the bottom, on the left: *Zum Bericht vom 15 ten Juni 1893*, illegible signature: *Reuser Baurat*, drawing designated as Blatt 2.

Herder-Institut Marburg, Bildarchiv, Inv. No. 131632

9. Strzelin. **Monastery church, north facade, 1886**. Renter, *Katholische Kirche in Strehlen, Blatt B, Ansicht der Nordfront*. Coloured pen-and-ink drawing, 35.5 x 49 cm, original scale: 1:200, line scale: 20 cm = 40 m. A drawing of the north facade; inscription under the drawing, to the right: *zum Bericht und Kosten Überschlag von 1. May 1886*, inscription: *Renter, Kresibauinspektor*. Note in blue ink, partially illegible: *15/6 1886*.

The State Archive in Wrocław [SAW], Cartography of Wrocław Regency, call No. I 1490,2

10. Strzelin. **Allegory of the town with a panorama, 1779**. *Strehle in Schlesien*. Copperplate, 16.3 x 19.2 cm. At the top, a small coat of arms of the town of Strzelin,

below – a town panorama from the south; at the bottom, an allegory of the town with the inscription: *Politica die Polickey*, on the right, a coat of arms signed: *von Debschüts*. At the bottom, an inscription in pencil: *Eckardtisches Tage Buch. Febr. 1779*.

Staatsbibliothek zu Berlin [SBB], Berlin, call No. Y 40372.

11. Strzelin. **Church of St Michael the Archangel, north facade design, 1752**. Ernst Gottlieb Kalckbrenner. Photo of the drawing, 13.5 x 11.1 cm. Inscription in the cartouch at the top, on the left: *Il te Facciade Nordwertz oder dem Thurn Seidwertz mit der ganzem Kirchen Lange und das gebäuden Sacristey*.

Herder-Institut Marburg, Bildarchiv, Inv. No. 68778 (NBA 2460a; 5910)

12. Strzelin. **General view from the south, 1805**. F.W. Endler, [in:] *Breslauer Erzähler*, 6/1805, No. 49, p. 768/769. Etching, 13.7 x 9.2 cm.

University Library in Wrocław, call No. GŚŁ 85213,6

13. Strzelin. **General view from the south, 1860s**. E. Knippel, Lithograph glued on paper, 33.7 x 22 cm. Town panorama from the south-east, from the left, the church and hospital of St George at Wojslawice, convent church, town hall tower, church of St Michael the Archangel, St Godard Church.

Herder-Institut Marburg, Bildarchiv, Sammlung Haselbach, Inv. No. 781 KV

14. Strzelin. **High school building design – front facade, 1875**. Renter, *Entwurf zu einem Gymnasium für die Stadt Strehlen. Ansicht von der Ostseite (Breslauer Strasse)*. Coloured drawing on card board. Inscription in the top right-hand corner: Blatt IX, signature in the bottom right-hand corner: *Renter, Kreisbaumeister*.

SAW, Cartography of Wrocław Regency, call No. I 9957

15. Strzelin. **View of the mid-Market Square block from the south-west, pre-1935**. *Rathaus Strehlen*. Black and white postcard, 14 x 10 cm. To the right, a monument to St. John Nepomucene.

Herder-Institut Marburg, Bildarchiv, Goettinger – Bildwerk, Inv. No. 145088

16. Strzelin. **View of the town centre in the east, 1928**. *Stadtansicht Strehlen mit Ring*. Aerial photo, glass negative 18 x 13 cm. At the bottom, to the left: the church of St Michael the Archangel, St Godard Church and the school 'from stone'.

Herder-Institut Marburg, Bildarchiv, Hansa-Luftbild, Inv. No. 59635

17. Strzelin. **Town hall ruins, 1945**. Photo.

Private collection of Zbigniew Kazimierowicz

18. **Early Middle Ages archaeological sites in the Strzelin and Przeworno municipal area**. Study by K. Demidziuk, cartography by M. Siehankiewicz.

19. Strzelin. **View of the quarries near the town, 1927**. *Steinbrüche bei Strehlen*. Aerial photo, glass negative 18 x 13 cm.

Herder-Institut Marburg, Bildarchiv, Hansa-Luftbild, Inv. No. 59630

20. **Strzelińskie Hills. Distribution of quarries identified during eld research**. Study by E. Lisowska, cartography by M. Siehankiewicz.

21. Strzelin. **Town map, 1865**. W. Alkiewicz, repr. P. Poklekowski. Photo of the drawing, negative 8.8 x 11.9 cm. Sketch cadastral map. Inscription at the bottom: *Plan der Stadt Strehlen, Kr. Strehlen, Reg. Bez. Breslau (Im Selbstanlage den W. Alkiewicz) 1865*.

Herder-Institut Marburg, Bildarchiv, Inv. No. BAG – 1727

22. Strzelin. **Town hall and the Market Square, 1747–1750**. *Rathaus in Strehlen und Revier*. F.B. Werner, [in:] *Topographia oder prodromus delineati...*, Vol. II, 1747–1750, p. 429a. Coloured pen-and-ink drawing.

Manuscript Section of the University Library in Wrocław, call No. Akc 1948 1094, p. 429

23. Strzelin. **The Market Square's northern frontage, 1747–1750**. *Eine Seite des Markt Platzes von Mittag an zu sehen*, F.B. Werner, [in:] *Topographia oder prodromus delineati...*, Vol. II, 1747–1750, p. 430a. Coloured pen-and-ink drawing.

Manuscript Section of the University Library in Wrocław, call No. Akc 1948 1094, p. 430

## CARTOGRAPHIC SECTION

1. Strzelin. **Cadastral plan**. By: R. Eysymontt, M. Siehankiewicz, cartographic design by: M. Siehankiewicz. Plan in 1:2500 scale reproduced by a cadastral plan from 1938, stored in the State Archives in Wrocław.

2. Strzelin. **Spatial development of the city**. By: D. Adamska, M. Siehankiewicz, cartographic design by: M. Siehankiewicz. Plan in 1:10 000 scale reproduced by a topographic map in 1:10 000 scale from 1997

3. Strzelin. **Functions of the most important objects in the city center**. By: D. Adamska, M. Siehankiewicz, cartographic design by: M. Siehankiewicz. Plan in 1:2500 scale reproduced by a cadastral plan from 1938, stored in the State Archives in Wrocław.

4. Strzelin. **A parcellation map of the founded town against the town plan from 1912**. By: M. Chorowska, cartographic design by: J. Połamarczuk, P. Rajski. The plan drawn up on the basis of a 1912 cadastral plan at a scale of 1:2500, stored in the State Archives in Wrocław.

5. Strzelin. **Part of town between Rycerska, Kościelna and Wodna streets**. By: E. Różycka-Rozpędowska, J. Rozpędowski.

6. Strzelin. **The Town Hall block.** By: M. Malachowicz, R. Karnicki, graphic design by: R. Karnicki.

7. Strzelin. **A reconstruction project of the historical frontages of Rynek Square.** By: M. Malachowicz, A. Malachowicz, R. Karnicki, graphic design by: A. Malachowicz, K. Kret, D. Lawenda.

8. Strzelin. **Reorganization of space in the area near St Gotthard church.** By: D. Adamska, graphic design by: M. Siehankiewicz.

8 [1.]. **Layout plan of the old and new Evangelical clergy house, 1880.** Renter, *Situation von den drei evangelischen Pfarretablissemments in Strehlen.* Coloured pen-and-ink drawing on tracing paper glued on Bristol board, 36 x 50 cm, original scale: 1:500, line scale: 18 cm = 90 m. West orientation. Marked: St Godard Church (*st. Gotthard Kirche*), the Evangelical school (*evangelische Schule*) with a sports field (*Spielhof*), the old presbytery (*altes Pfarhaus I*) with a garden (*Pfarrgarten I*) and plot (*Hof zu I*), the old priest's houses (*altes Pfarhaus II-III*) with gardens (*Pfarrgarten II-III*) and plots (*Hof zu II-III*), the poor-house (*Kirchenarmen Wohnung*); the new presbytery is marked with red ink. An 1880 copy of the drawing, inscription: *3 Februar 1880, Renter. Baumeister.*

SAW, Cartography of Wroclaw Regency, call No. I 1511

8 [2.]. **Layout plan of the area near St Godard Church and the new Evangelical priest's house building, 1880.** Renter, *Situation von dem neuen evangel. Pfarretablissemment in Strehlen nach erfolgten Neubau des Pfarhauses.* Coloured pen-and-ink drawing on cardboard, 34 x 37 cm, original scale: 1:500, line scale: 16 cm = 80 m, sections: original scale: 1:100, line scale: 13 cm = 13 m. West orientation, visible St Godard Church (*St. Gotthard Kirche*), a girls' school (*Mädchen Schulgebäude*), the new presbytery (*neues Pfarhaus*) with gardens, the deacon's house (*altes Diaconat Wohnh.*) and the archdeacon's house (*altes Archidiaconat Wohnh.*) with gardens and the former diaconal garden (*bisheriger Diaconatgarten*). The section and legend refer to the toilet building. Inscription at the bottom on the right: *Renter, Kreisbaumeister, 28 Januar 1880*, above, in blue ink, an illegible commentary and inscription: *Hasenjäger, 16 April 1880*. In the bottom right-hand corner, a legend:

a. Abort mit Müllgrube	toilet with waste pits
b. Müllgrube	waste pits
c. Brunnen, alt	wells, old
d. Pumpe	pump
e. Gerinne	channels
f. bedeckter Canal	underground channel

SAW, Cartography of Wroclaw Regency, call No. I 1517

8 [3.]. **Parish house, drawing of the front facade and floor plans. 1875.** Renter, *Pfarrprimariatsgebäude in Strehlen, Blatt 1. Ansicht Grundriss vom ersten Stock, Grundriss vom Erdgeschoss.* Coloured pen-and-ink drawing, 32.5 x 47 cm, original scale: 1:100, line scale: 18 cm = 18 m. Inscription at the bottom: *zum Kosten Anschlag v. 15 April 1875*, inscription: *Renter, Kresibaumeister*, on the left: *Revidirt Breslau 1875, Brennhäuser*. Notes in red ink from 1876, notes in pencil specifying the areas of individual rooms.

SAW, Cartography of Wroclaw Regency call No. I 1519,1

8 [4.]. **Parish house, section of the building section, a view and a map of the stable, a layout plan 1875.** Renter, *Pfarrprimariatsgebäude in Strehlen, Blatt 2. Profil nach a.b., Ansicht des Stallgebäudes, Grundriss desselben Situation.* Coloured pen-and-ink drawing, 32.5 x 47 cm, original scale: 1:100, line scale: 18 cm = 18 m. Inscription at the bottom: *zum Kosten Anschlag v. 15 April 1875*, inscription: *Renter, Kreisbaumeister*, on the right: *Revidirt Breslau... 1875, Brennhäuser*. Notes in red ink – from 1876.

SAW, Cartography of Wroclaw Regency call No. I 1519,2

8 [5.]. **Design for a new Evangelical priest's house, 1876.** Renter, *Skizze zum einem combinirten evangelischen Pfarrhause zu drei Familien für Strehlen. Vorder Ansicht, Giebel Ansicht, Profil ab.* Coloured pen-and-ink drawing, 37.5 x 58 cm, original scale: 1:100, line scale: 19.7 cm = 19 m. Corrections and comments in red ink (a replacement drawing of a side projection). Inscription at the bottom on the right: *zum Kosten Überschlagen von 14 Januar 1876*, inscription: *Renter, Kresibaumeister*, on the left, in red ink: *Revidirt... 30/5.76*, inscription: *Hasenjäger*.

SAW, Cartography of Wroclaw Regency, call No. I 1518

9. Strzelin. **A view of a military camp near Strzelin, 1741.** *Prospect von der Situation oder Gegend des Königl. Preüssl. Feld-Lagers, bey der Stadt Strehlen [sic] im Fürstenthum Brieg in Nieder-Schlesien. Anno 1741.* Dimensions in the frame: 33.5 x 24 cm. At the back: the village of Jegłowa, Koziniec Hill, closer: Krzepice complex estate, Wierzbowy Mill, in the bottom right-hand corner: the village of Chociwel, on the right: a panorama of Strzelin and a legend:

1. Königl. Zelte	royal tents
2. Königl. Speise Zelt.	king's dining hall
3. Königl. Küche	king's kitchen
4. Garde du Corps	royal watchmen

5. Leib-Regiment	royal guards
6. Artillerie und Munition – Wagen	artillery and ammunition carts
7. Fahnen und Standarte(n)	standards and banners
8. Cavallerie – Zelte	cavalry tents
9. Hütten darunter die Pferde stehen	horse shed
10. Infanterie – Zelte	infantry tents
11. Husaren – Zelte	hussar tents
12. Stabs – Gezelte	staff tents
13. Marquetender	camp followers
14. Abtritte	latrines
15. Linien	borders
16. Feld-Wachten Hütten	field guards' shelters
17. Wacht-Zelte	guards' tents
18. Dorf Tschantzwitz	village of Czeszyce
19. Kammer- Guth Krippitz	Krzepice – royal office estate
20. Ohlau Fluss	Oława river
21. Stadt Strehlen [sic]	town of Strzelin
22. Steig-Bäume mit Leicht- und Peck- Tannen	high broadleaf and coniferous trees

Österreichische Nationalbibliothek Wien, Kartensammlung, call No. Alb Port 12b,9 Kar

10. Strzelin. **Map of the district (weichbild) of Strzelin, 1747–1750.** F.B. Werner, *Mappa Geographica specialis direner Strhelen [sic], [in:] Topographia oder prodromus delineati...*, Vol. II, 1747–1750, Coloured pen-and-ink drawing.

Manuscript Section of the University Library in Wroclaw, call No. Akc 1948 1094, p. 418/419

11. Strzelin. **A bird's eye view of the town from the south, 1747–1750.** F.B. Werner, *Plan von Strehlen, [in:] Topographia oder prodromus delineati...*, Vol. II, 1747–1750. Coloured pen-and-ink drawing. At the top in the middle, in the medalion: the town's saint patron – St Michael the Archangel, holding a sword and an arrow – Strzelin's former coat of arms, at the bottom on the left; a small town coat of arms with the description *Kleine Stadt Wappen*, at the top, on the right: a legend:

1. Stadt Pfarr Kirch S. Michael	parish church of St Michael the Archangel
2. Augustiner Barfüßen Closter	monastery of St Augustine the Hermits
3. S. Gothard vulgo Polnische K.	St Godard Church, known as the polish church
4. Das Rent-Amt	tax office
5. Stadt - Rathaus	town hall
6. Luthr. Stadt Schule	town's lutheran school
7. Pfarrhäuser	houses near the parish church
8. Das Schlos	palace
9. Die alte buerg.	old castle
10. Das Münsterberger Thor	Ziębicka Gate
11. Das Stockhaüs	prison
12. Stockhaus Thurm	Hangman's Tower (prison)
13. Das Breslauer Thor	Wroclawska Gate
14. Der Töpfer Thurm	Potters' Tower
15. Pulver Thurm	Gunpowder Tower
16. Das Wasser Thor	Water Gate
17. Das Hospital	hospital
18. Die Stadt- Mühle	town mill
19. Die färberey	dyeworks
20. Neue begräbnüs	new cemetery
21. Cathol. begräbnis ad S.Barba.	catholic churchyard at St Barbara Church
22. Das Schüs haus	shooting House
23. Herrn von Pfeil sein Haüs	house of Mr von Pfeil
24. Das Mückendorfsche Haus	Muchowiec house (of the village head of Muchowiec?)
25. Abbrente Marschstal	burnt down stables
26. Maltz-Haüs	malt plant

Manuscript Section of the University Library in Wroclaw, call No. Akc 1948 1094, p. 437

12. Strzelin. **Town map, 1747–1750.** F.B. Werner, *Grund Riß von Strehlen, [in:] Topographia oder prodromus delineati...*, Vol. II, 1747–1750, p. 423. Coloured pen-and-ink drawing. East orientation, street names, blocks of houses, suburban gardens, waters, fortifications with towers and keeps, in the bottom left-hand corner a legend:

1. Stad K.S. Michaelis	parish church of St Michael the Archangel
2. Augustiner barfüs: Clost.	monastery of St Augustine the Hermits
3. S. Gothardt Kirche	St Godard Church
4. Das Rathaus	town hall
5. Das Rent-Amt	tax office
6. Luthr. Stadt Schul.	town's lutheran school
7. Pfarrhäuser	houses near the parish church



8. Das Schloß	palace
9. Die Alte Burg	old castle
10. Münsterberger Thor	Ziębicka Gate
11. Stockhaus Thurm	Hangman's Tower (prison)
12. Breslauer Thor	Wrocławska Gate
13. Töpfer Thurm	Potters' Tower
14. Der Pulfer Thurm	Gunpowder Tower
15. Das Wasser Thor	Water Gate
16. Hospital	hospital
17. Stadt- Mühle	town mill
18. Die färberay	dyeworks
19. Neü begrabnis	new cemetery
20. cathol. begräbnis	catholic churchyard
21. abbrente Marstall	burnt down stables
22. Stockhaus	prison
23. Maltz haus	malt plant

**Manuscript Section of the University Library in Wrocław, call No. Akc 1948 1094, p. 423**

13. Strzelin. **Town panorama from the south, 1738.** F.B. Werner, *STREELLEN [Brieg]*, [in:] *Scenographia Urbium Silesiae, Tab. VII i.e. Vorstellung der Prospective von den vornehmsten Staedten der Fürstenth. Münsterb. laergend. im Hz. Schlesien entworfen von F.B. Werner u. herausgegeben von Homaennischen Erben, Nürnberg Ao 1738.* Coloured copperplate, 26.3 cm x 16.7 cm. At the bottom: town's coat of arms, on both sides a legend:

1. Augustiner barfüsser Kirch	monastery of St Augustine the Hermits
2. Das Rent haus	tax office
3. Das Rahthaus	town hall
4. Breslauer Thor	Wrocławska Gate
5. Die Polnische Kirche	polish church (of St Godard)
6. Die Pfarrkirch	parish church
7. Wasser thor	Water Gate
8. Pulfer thurm	Gunpowder Tower
9. Begräbnis	cemetery

**Iconographic collection of the University Library in Wrocław, call No. 595029, Table VII, No. 56**

14. Strzelin. **Bird's eye view of the town from the south-west, 1741.** J.G. Schmidt, *Strehlen Eine schöne Stadt an der Ohlau im Fürstenthüm Brieg in Nieder Schlesien liegt auf einem sehr Fruchtbaren Boden. 4 Meilen von Brieg hat eine Zweyfache Mauer und trockenem Graben, und Weil ahnweit davon ein Schöner Steinbruch ist, so sind auch die geringsten Hauser Steinern, es werde auch daselbst gute Parchende gemacht vor Einigen Jahren ist diese Stadt gants abgebrant. Sonsten Ist diser Ort jetziger Zeit merckwürdig weilten A(nn)o: 1741. Das Königl. Preusische Feldlager nicht weit davon Befindlich gewesen.* Coloured pen-and-ink drawing, 27.7 x 18 cm. At the bottom, under the frame: *J.G. Schmidt, sculp. a. Berlin.* Marked: street names, Old Town, road to Wrocław, Olawa; at the top, over the frame a legend:

1. Rathaüs	town hall
2. Rent haus	tax office
3. Augustiner Closter	monastery of St Augustine the Hermits
4. Der Burg-hof	castle
5. Pfarr. Kirch.	parish church
6. Die Schul.	school
7. Polnische Kirche	polish church
8. Münsterbergl Thor	Ziębicka Gate
9. Wasser Thor	Water Gate
10. Bresl. Thor	Wrocławska Gate
11. Töpfer Gassen	Garncarska Street
12. Nicolaus gasse	St Nicholas Street
13. Bresl. gasse	Wrocławska Street
14. Alte Bresl. gasse	Starowrocławska Street
15. Polnische gasse	Polska Street
16. Münsterbergische gasse	Ziębicka Street
17. Becker gasse	Piekarska Street
18. Closter gasse	Klasztorna Street
19. Gärber gasse	Garbarska Street
20. Burg gass.	Zamkowa Street
21. Wassergasse	Wodna Street
22. Kirch gasse	Kościelna Street
23. Kaffe Thor	So-called Kaffe Gate (Ziębicka)
24. Neue Begräbnis	new cemetery
25. Catolische Begräbnis	catholic churchyard
26. Alt Städtl. Kirch	old town church
27. Alt graben	old moat

**Cartographic Collection of the University Library in Wrocław, call No. 2517 IV B**

15. Strzelin. **Map of the town's environs, 1764–1770.** Ludwig Wilhelm Regler.

Coloured drawing, 90 x 62 cm, original scale: 1:24,000. Topographic map with the road network, rivers, names of towns and villages with blocks of houses.

**SBB, Berlin, call No. Kart. N 15 140, Sect. 66 and 71; N 15 140/15**

16. Strzelin. **Map of the town's environs, 1781.** Friedrich Wilhelm Carl Graf von Schmettau. Coloured drawing, 91 x 56.5 cm, original scale: 1:24,000. South-west orientation. Marked: the road network, rural buildings, the town's blocks of buildings, rivers and land relief.

**SBB, Berlin, call No. Kart. L 5420/7, Karte 24**

17. Strzelin. **Fragment of a topographic map, 1824.** *Aufgenommen und gezeichnet im Jahre 1824 von Steinmetz Pr. Lt. Im 2 ten Garde Regiment. Bande VIII. Blatt 5. Strehlen.* Coloured drawing, dimensions of the section: 46.8 x 44 cm, original scale: 1:24,000. Road network, buildings, forests, land relief – crosshatch.

**SBB, Berlin, call No. Kart. N 729/1-3078**

18. Strzelin. **Fragment of a topographic map, 1884.** *Messtischblatt.* Fragment of section: *Strehlen 5268.* Black and white print, 56 x 59 cm, original scale: 1:25,000. Road network, buildings, forests and relief marked.

**University of Wrocław, Cartographic Collections from Lab of History Cartography in Department of Geoinformatics and Cartography, sygn. XIII 388-3**

19. Strzelin. **Fragment of a topographic map, 1938.** *Messtischblatt.* Fragment of section: *Strehlen 3078.* Black and white print, 56 x 59 cm, original scale: 1:25,000. Road network, buildings, forests and relief marked.

**University of Wrocław, Cartographic Collections from Lab of History Cartography in Department of Geoinformatics and Cartography, sygn. XIII 388-7**

20. Strzelin. **Map of the church of St Michael the Archangel and the pastor's house, 1908–1909.** *Ev. Kirche St. Michael und evagelisches Pfarrhaus in Strehlen.* Coloured pen-and-ink drawing, 62.5 x 33 cm, original scale: 1:500, line scale: 2 cm = 10 m. Inscription: *Angefertigt Strehlen den 19. Öktober 1908 Der Kreisbauinspektor. J.V. Lucas Baurat; Annerkant Strehlen den 4. März 1909. Der evang. Gemeinde – Kirchenrat. Eberlein, Petersdorff, Dubois (?), Wrositz. St Godard Church (St. Gotthard-Kirche); squares: Szkolny [School] (Schulplatz), Kościelny [Church] (Kirchplatz); streets: Rycerska [Knight's] (Rittergasse), Kościelna [Church] (Große Kirchstrasse), Mało-kościelna [Small church] (Kleine Kirchstrasse); gardens: archidiaconalny [Archidiaconal] (Archidiaconal-Garten), diakonalny [Diaconal] (Diaconal-Garten), uczniowski [Student] (Primarial-Garten). On the left a legend:*

a. Kirche mit Orgel	church with an organ
b. Sakristei	sacristy
c. Turm mit 2 Glocken	tower with 2 bells
d. Drahtzaun und Hecke	wire fence and a hedge
e. Hecke	hedge
a' Absperr-Ketten	separating chains
f. Pfarrhaus	presbytery
g. Müllgruben	waste pits
h. Abort	toilet
i. Brunnen	wells
k. Pumpe	pump
l. Sommerlaube	summer house
m. dergl., Superinventar	a kind of cellar
n. Umwährungsmauern	outer wall
o. eiserner Zaun	iron fencing
a' Tore	gates
b' Türen	doors

**SAW, Cartography of Wrocław Regency, call No. I 1507**

21. Strzelin. **Town map, 1912.** *Strehlen in Schlesien.* Coloured drawings, various dimensions, original scale: 1:500. Marked: trenches, streets, trigonometrical points, building outlines. Inscription: *Rath, geom.*

**SAW, Cartography of Wrocław Regency, call Nos. IV 194; IV 194,1; IV 194,2; IV 194,4; IV 195,10**

22. Strzelin. **Town's survey plan, 1938.** *Übersichtsplan der Stadt Strehlen.* Print on paper, 121 x 104 cm, original scale: 1:2,500, line scale: 12 cm = 300 m. Marked: railway, roads, streets, town buildings. Made in: 1924, supplements: 1938. Illegible inscription.

**SAW, Cartography of Wrocław Regency, call No. IV 199**

23. Strzelin. **Building plan, 1936.** *Strehlen. Teilbebaungsplan.* Blue-print on paper, 103 x 73 cm, original scale: 1:2,500. Housing estate with a designed outer street to the north-east of the centre (only parts of the project have been implemented). Inscription at the bottom: *Breslau, im April 1936, Schlesische Heimstätte,* inscription in pencil dated 24 Feb 1940.

**SAW, Cartography of Wrocław Regency, call No. IV 198**

24. Strzelin. **Land division in town, 1940.** *Flächenaufteilungsplan der Stadt Strehlen.* Blueprint of a coloured drawing on paper, 93 x 55 cm, original scale 1: 2,500, line scale 12 cm = 300 m. East orientation, the map covers the town's western and northern parts, marked: main roads, residential areas, housing esta-

tes, industrial areas, green areas. Information at the bottom: *Vorschlag des Regierungspräsidenten Breslau, den 10. Sept. 1940.*

**SAW, Cartography of Wrocław Regency, call No. IV 200**

**25. Strzelin. Land division plan with a newly designed ring road, 1940.** *Flächenaufteilungsplan der Stadt Strehlen.* Blueprint with additions in coloured pencil and pen and ink, 93 x 55 cm, original scale: 1:2,500, line scale: 12 cm = 300 m. Marked: streets, major public buildings, parcellation division. East orientation, the plan covers the town's western part up to the eastern border of the Old Town area. Inscription at the bottom: *Vorschlag des Reigierungspräsidenten Breslau, den 10. Sept 1940.*, to the right, a legend to the functional land division (not marked).

**SAW, Cartography of Wrocław Regency, call No. IV 559**

**26. Strzelin. Town hall, western facade, 1941/42.** *Rathaus in Strehlen. Zustandaufmass Winter 1941/42. Westansicht.* Drawing in pencil on tracing paper, 44 x 62.5 cm. Original scale: 1:100. Stamp at the bottom: *Architekt/Dipl.Ing. Heinz W. Hermann.*

**Herder-Institut Marburg, Bildarchiv, Inv. No. 131618**

**27. Strzelin. Town hall, northern facade, 1941/42.** *Rathaus in Strehlen. Zustandaufmass Winter 1941/42. Nordansicht.* Drawing in pencil on tracing paper, 88 x 62.5 cm, original scale 1:100. Stamp at the bottom: *Architekt/Dipl.Ing. Heinz W. Hermann.*

**Herder-Institut Marburg, Bildarchiv, Inv. No. 131621**

**28. Strzelin. Town hall, southern facade, 1941/42.** *Rathaus in Strehlen. Zustandaufmass Winter 1941/42. Südansicht.* Drawing in pencil on tracing paper, 88 x 62.5 cm, original scale 1:100. Stamp at the bottom: *Architekt/Dipl.Ing. Heinz W. Hermann.*

**Herder-Institut Marburg, Bildarchiv, Inv. No. 131619**

**29. Strzelin. Town hall, section and eastern facade, 1941/42.** *Rathaus in Strehlen. Zustandaufmass Winter 1941/42. Schnitt u. Ansicht v. O.* Drawing in pencil on tracing paper, 88 x 62.5 cm, original scale 1:100. Stamp at the bottom: *Architekt/Dipl.Ing. Heinz W. Hermann.*

**Herder-Institut Marburg, Bildarchiv, Inv. No. 131620**

**30. Strzelin. Church of St Michael the Archangel, western facade with a tower, 1891.** Renter, *Evangelische Pfarrkirche zu St. Michael in Strehlen, Vorderansicht.* Pen-and-ink drawing on cardboard, 35 x 57 cm, original scale: 1:100, line scale: 18 cm = 21 m. Inscription in the bottom right-hand corner: *Zum Kosten Anschlagen vom 2. Mai 1891, Renter Baurat.*

**SAW, Cartography of Wrocław Regency call No. I 510,1**

**31. Strzelin. Evangelical church of St Michael the Archangel, projection, 1908.** *Evangelische Kirche St. Michael in Strehlen. Schl.* Blueprint of a drawing, 45 x 71.4 cm, original scale: 1:100, line scale: 10 cm = 10 m. Inscription at the top, on the right: *Bl V*, on the left: *Farbenerklärung wie auf den Entwurfszeichnung gen der Firma Haefeler*; inscription at the bottom, in the middle: *Grundriss unterhalb der Emporen*, on the right: *zu den Erläuterungsberichten und dem Kostenanschlage von 7. Dezember 1907*, below: *31 Januar 1908*, signature: *Stoepel.*

**Herder-Institut Marburg, Bildarchiv, Inv. No. 131625**

**32. Strzelin. Evangelical church of St Michael the Archangel, north facade, 1891/1905.** Renter, *Evangelische Pfarrkirche zu St. Michael in Strehlen, Seitenansicht.* Pen-and-ink drawing on cardboard, corrections in red ink (a change in the entrance form), 57 x 35 cm, original scale: 1:100, line scale: 18 cm = 21 m. Inscription at the bottom, on the right: *zum Kosten Anschlage 1891, 1905, Regierungs-u. Baurat Mass.*

**SAW, Cartography of Wrocław Regency, call No. I 510,2**

**33. Strzelin. Design for a national court in the former house of the dukes of Brzeg, early 19th c.** Geissler, *Fasade zu den neu Anzurichten den Land Gericht zu Strehlen.* Coloured drawing on card board, 44.5 x 27 cm, original scale: ca. 1:100, line scale: 24.8 cm = 70 Rhenish feet.

**SAW, Cartography of Wrocław Regency, call No. VI 502,3**

**34. Strzelin. Design for a national court in the former house of the dukes of Brzeg, early 19th c.** Geissler, *Profil zu den Einzurichtenden Land Gericht zu Strehlen.* Coloured drawing on card board, 27 x 44.5 cm, original scale: ca. 1:100, line scale: 14 cm = 40 Rhenish feet.

**SAW, Cartography of Wrocław Regency, call No. VI 502,2**

**35. Strzelin. Layout plan for the enfranchisement campaign, 1948.** Coloured drawing on Bristol board, 102 x 86 cm, original scale: 1:2,500. At the bottom, to the right, the town's layout plan on a scale of 1:100,000, inscription: map of the town of Strzelin, 1:2,500, stamp: Regional Spatial Planning Management Board in Wrocław; at the bottom, on the left – a legend with marked: waters, streets, railway areas, areas of closely and widely spaced buildings, existing and intended industrial facilities, economic zones, land owned by the local government and land subject to applications and exclusion.

**SAW, call No. UWW XVIII/164**

**36. Strzelin. Simplified land development plan, 1948.** Coloured drawing on card board, 105 x 98 cm, original scale: 1:2,500. At the bottom, on the right: a legend describing land uses marked in various colours; stamp: Regional Spatial Planning Management Board in Wrocław.

**SAW, call No. UWW XVIII/ 163**

**37. Strzelin. Bird's eye view of the town from the north-east, 1928.** Aerial photo from a negative 13 x 18 cm.

**Herder-Institut Marburg, Bildarchiv, Hansa – Luftbild, Inv. No. 59633 (AKI 6019)**

**38. Strzelin. Bird's eye view of the town from the south-east, 2000.** Bernhard Kirk. Aerial photo from a negative 24 mm x 36 mm. View of the town's centre with the church and convent of the Poor Clares and St Godard Church on the right.

**Herder-Institut Marburg, Kirk, Inv. No. 147063**

**39. Strzelin. Fragment of a topographic map, 1997.** Scale 1:10 000. Sheets: M-33-47-C-a-1 *Szczawin*, M-33-47-C-a-2 *Górzec*, M-33-47-C-a-3 *Strzelin-Zach.*, M-33-47-C-a-4 *Strzelin* in the 1992 coordinate system, 1997.

**Center of Geodesic and Cartographic Documentation in Warsaw.**

**40. Strzelin. Orthophotomap, 2009.** Pixel 0,25 m, from 2009 r.

**Center of Geodesic and Cartographic Documentation in Warsaw**

# POLSKIE I NIEMIECKIE NAZWY ULIC POLISH AND GERMAN STREET NAMES

By Dagmara Adamska

po 1945 r. / after 1945	przed 1945 r. / before 1945	po 1945 r. / after 1945	przed 1945 r. / before 1945
ul. Adama Asnyka	-	ul. Elizy Orzeszkowej	-
ul. Michała Bałuckiego	-	ul. Parkowa	Park Strasse, Am Marienberg
ul. Grahama Bella	-	Wzgórze Parkowe,	Marienberg
ul. Gen. Zygmunta Berlinga	-	Wzgórze Tadeusza Kościuszki	
ul. Blankowa*	Zimmer Platz	-	Karl Peters Platz*
ul. Bolesława Chrobrego	Memel Weg	ul. Piastowska	Georg Schmidt Weg
ul. Bolesława Krzywoustego	-	ul. Piekarska*	Bäcker Gasse
ul. Bolka I Świdnickiego, ul. Kolejowa	Bahnhof Strasse	ul. Marsz. Józefa Piłsudskiego,	Adolf Hitler Strasse, Linden Strasse
ul. Borowska	Saegener Strasse	ul. Marszałka Michała	
ul. Władysława Broniewskiego	-	Roli-Żymierskiego	
ul. Brzegowa <sup>a</sup>	Brieger Strasse, Friedrich Strasse	ul. Poczтова	Zwinger Strasse
ul. Fryderyka Chopina	Mittel Gasse	ul. Podwale	ul. Szpitalna, Lazarett Strasse
ul. Marii Dąbrowskiej	-	pl. Pokoju	-
ul. Jana Długosza	-	ul. Polna	Feld Gasse
ul. Stanisława Dubois, ul. Koszykowa	Robert Rößler Strasse,	ul. Księcia Józefa Poniatowskiego	-
	Robert Rößler Platz	ul. Ks. Jerzego Popiełuszki	Bismarck Strasse
ul. Dzierżonowska, ul. Rydbawska	Nimptscher Strasse	ul. Powstańców Śląskich	Stichs Strasse, Stiller Weg
ul. Energetyków	-	ul. Bolesława Prusa	-
ul. Fabryczna	-	ul. Gen. Kazimierza Pułaskiego	-
pl. św. Floriana*	Burg Platz	ul. Adama Rapackiego	-
ul. Konstantego Gálczyńskiego	-	ul. Mikołaja Reja	-
ul. Galla Anonima	-	ul. Władysława Reymonta	-
ul. Gliniana	-	-	Ritter Platz*
ul. Górnicza	Remus von Woysch Weg	ul. Różana <sup>b</sup>	-
ul. Górzysta	Seiten Gasse	ul. Różana*	Rosen Strasse
ul. Gen. Stefana Grota-Roweckiego	-	ul. Rybna	Große- Fischer Gasse
wzgórze Gródek	Pilzberg	ul. Rycerska	Ritter Gasse
ul. Grunwaldzka	Glogau Strasse	pl. Rynek	Ring
pl. św. Jana*	Kirchplatz	ul. Henryka Sienkiewicza	Hermann Brehmer Strasse
ul. Jana Pawła II	Breslauer Strasse	ul. Gen. Władysława Sikorskiego,	Konrad Strasse
ul. Jaworowa	-	ul. Urzędnicza	-
ul. Wincentego Kadłubka	-	ul. Skawińska	-
ul. Kamienna	Steinbruch Weg	ul. Słoneczna	-
ul. Kazimierza Wielkiego	-	ul. Juliusza Słowackiego	Christian Rother Strasse
ul. Wojciecha Kilara	-	ul. Sosnowa	Hussinetzer Strasse
ul. Jana Kilińskiego	Kurzer Weg	ul. Staromiejska, ul. Kopernika	Altstadt Strasse
ul. Jana Kochanowskiego	-	ul. Starowrocławska*	Alte- Breslauer Strasse
ul. Kolejowa,	Adolf Hitler Strasse, Linden Strasse	ul. Stanisława Staszica	Promenaden Strasse
ul. Marsz. Michała Roli-Żymierskiego		ul. Wita Stwosza	Saar Strasse
ul. Marii Konopnickiej	Dietrich-Eckhard Strasse	ul. Św. Floriana	Burg Strasse
ul. Mikołaja Kopernika	Stein Weg	ul. Św. Jana	Jahn Strasse
ul. Kościelna	Große- Kirch Strasse	ul. Władysława Szpilmana	-
ul. Tadeusza Kościuszki	Münsterberger Strasse	ul. Stefana Szybalskiego	-
ul. Jana Krasińskiego	Karl Litzmann Strasse	ul. Karola Szymanowskiego	-
ul. Józefa Ignacego Kraszewskiego	-	ul. Targowa	-
ul. Królowej Jadwigi, ul. Ogrodowa	Garten Strasse	ul. Wąska*	Sieber Gasse
ul. Krótka	-	ul. Westerplatte	-
ul. Krucza	Klein- Fischer Gasse	ul. Weteranów	-
ul. Krzepicka	-	ul. Wichrowa	-
ul. Książąt Brzeskich, ul. Klasztorna	Kloster Strasse	ul. Henryka Wieniawskiego	-
ul. Eugeniusza Kwiatkowskiego	-	ul. Wiosenna	-
ul. Łąkowa	-	ul. Wiśniowa	-
ul. Oskara Langego	-	ul. Wincentego Witosa	-
ul. Leśna	Wald Gasse	ul. Władysława Łokietka	-
ul. Władysława Łozińskiego	-	ul. Wodna	Wasser Strasse
ul. Edwarda Lubowskiego	-	ul. Wojska Polskiego, ul. Legionowa	Reich Strasse,
ul. Gen. Stanisława Maczka	-		Neue Umgehungs Strasse
ul. Mała*	Kleine- Kirch Strasse	ul. Wolności, ul. Wałowa	Horst Wessel Strasse,
ul. Jana Matejki	Fritz Neumann-Hegenberg Strasse		Weiden Strasse
ul. Archaniola Michała, ul. Szkolna	Kirch Platz, Schul Platz	ul. Wrocławska	Neue Breslauer Strasse,
ul. Ks. Władysława Michałkiewicza	-		Breslauer Strasse
ul. Adama Mickiewicza	Post Strasse	ul. Stanisława Wyspiańskiego	-
ul. Mieszka I	-	ul. Ząbkowicka	Frankensteiner Strasse
ul. Mikołaja*	Nicolai Strasse	ul. Zamkowa,	Straße der SA, Paul Ehrlich Strasse,
ul. Młynarska	Wasser Promenade, Mühl Platz	ul. Edwarda Osóbki-Morawskiego	Hierse Gasse*, Polnische Gasse
ul. Stanisława Moniuszki	-	ul. Gabrieli Zapolskiej	-
ul. Zofii Nałkowskiej	-	ul. Zaułek	Saegener Strasse
ul. Cypriana Kamila Norwida	-	ul. Aleksandra Zawadzkiego	-
ul. Nyska	-	rondo im. Zesłańców Sybiru, pl. 1. Maja	am Zenaueck, Zehnaecke
ul. Ogrodowa, ul. Józefa Stalina	Nicolaus Lenau Strasse	ul. Zielna	Teich Gasse
ul. Stefana Okrzei	-	ul. Stefana Żeromskiego	-
ul. Gen. Leopolda Okulickiego	-	ul. Źródłana	Flur Gasse
ul. Oławska	Ohlauer Strasse	ul. Żwirki i Wigury	Memel Weg

\* obecnie nie istnieje / doesn't exist anymore

<sup>a</sup> odcinek ulicy na terenie miasta: *Brieger Strasse*; odcinek ulicy na terenie Wojsławic: *Friedrich Strasse* / section of a street in city: *Brieger Strasse*; section of a street in Wojsławic: *Friedrich Strasse*

<sup>b</sup> nazwa przeniesiona / name was moved